

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський університет імені Василя Стефаника
Кафедра соціальної психології

Н.В. Абдюкова

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ “ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ”

для студентів філософського факультету
спеціальності “Психологія”

Івано-Франківськ – 2003

ББК 88.47

А 18

Абдюкова Н.В. Методичні рекомендації до вивчення курсу “Юридична психологія” для студентів філософського факультету спеціальності “Психологія”. – Івано-Франківськ: Вид-во “Плай” Прикарпатського ун-ту, 2003. – 30 с.

Рецензенти:

МОСКАЛЕЦЬ В.П. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної та експериментальної психології Прикарпатського університету ім. В.Стефаника

ІЛІЙЧУК В.І. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Прикарпатської філії НАВСУ, майор міліції

Рекомендовано до друку Вченою радою
Прикарпатського університету імені Василя Стефаника

В С Т У П

Юридична психологія – це науково-практична дисципліна, яка вивчає психологічні закономірності системи “людина-право” і розробляє рекомендації та шляхи підвищення її ефективності.

Юридична психологія має давню історію. Як відомо, ще в античному світі широко використовувались психологічні знання для розв’язання конкретних запитів юридичної практики. Сучасний прогресивний розвиток цієї науки пов’язаний не лише з логікою розвитку всієї психології, але й з потребами юриспруденції. Зростання рівня криміналізації суспільства, необхідність залучення до практики юридичної діяльності головних знань психології людини та особливостей її поведінки обумовили актуальність юридичної психології як науки, підвищили значущість.

Курс “Юридична психологія” є базовим для студентів філософського факультету спеціальності “Психологія”. Його програма згідно з навчальними планами розрахована на 54 аудиторних години, 30 з яких – лекційні, 24 – семінарські. Оволодіння цією дисципліною передбачає засвоєння студентами головних теоретичних понять і положень юридичної психології, формування у них вмінь самостійно працювати з літературою психологічного і юридичного характеру, а також вмінь проводити експертно-психологічне дослідження.

Методичні рекомендації включають в себе програму курсу “Юридична психологія”, його тематичний план, плани семінарських занять, програмові вимоги до екзамену, список рекомендованої літератури та додатки. В межах даного курсу не передбачено читання тем, присвячених психології злочинця і злочинних груп, психології судової діяльності, психології засуджених та їх ресоціалізації і т.д., оскільки згідно з навчальними планами студентам-психологам, крім юридичної психології, окремо подаються курси “Кримінальна та судова психологія”, “Пенітенціарна психологія”.

ПРОГРАМА КУРСУ “ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ”

РОЗДІЛ I

ВСТУП ДО ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Юридична психологія в системі наукового знання

Об’єкт і предмет юридичної психології, рівні інтеграції юриспруденції та психології, система юридичної психології (історичний аналіз систем К.Платонова, А.Дулова; сучасні системи М.Єнікеева, В.Васильєва, М.Костицького), завдання юридичної психології на сучасному етапі розвитку науки, головні напрями юридичної психології як прикладної галузі психологічної науки.

Принципи юридичної психології як синтез принципів психології (принцип розвитку, принцип єдності свідомості та діяльності, принцип системності, принцип активності, принцип об’єктивності) та юриспруденції (принцип гуманізму, принцип рівноправності, принцип рівності, принцип справедливості, принцип людяності). Категоріальний апарат юридичної психології.

Зв’язок юридичної психології з іншими науками (філософією, соціологією, педагогікою, медициною) та окремими галузями психології (загальною, соціальною, віковою, педагогічною психологією, патопсихологією, психологією праці та інженерною психологією, психодіагностикою), а також з кримінальним та цивільним правом і процесом, криміналістикою і кримінологією тощо.

Методологічні засади юридичної психології. Класифікація та характеристика методів юридичної психології: методи наукового дослідження і методи психологічного впливу на особистість.

Тема 2. Історія розвитку юридичної психології

Етапи розвитку юридичної психології як науки: рання історія юридичної психології (описовий і порівняльно-аналітичний етапи), сучасний розвиток юридичної психології, починаючи з ХХ ст. (природничо-науковий і сучасний етапи).

Головні риси та провідні тенденції ранньої історії юридичної психології (застосування психологічних знань з метою забезпечення ефективності правосуддя в античному та середньовічному світі, в епоху Ренесансу; антропологічна школа кримінології Ч.Ломброзо тощо).

Характерні особливості розвитку юридичної психології ХХ ст. (початок експериментальних досліджень, період використання навіювання та гіпнозу для встановлення достовірності версій слідства, використання методів експериментальної психології для викриття злочинців і розслідування злочинів (асоціативний експеримент О.Лурія, поліграф або детектор брехні); занепад юридичної психології в 20-30-х рр. Та її відродження, починаючи з 1965 р.

Дослідження сучасних вчених у галузі юридичної психології.

Тема 3. Психологія юридичної діяльності

Види та структура юридичної діяльності. Психологічні особливості головних структурних компонентів юридичної діяльності: пізнавального, комунікативного, конструктивного, організаторського. Профілактична та посвідчувальна діяльність.

Психологічна структура особистості, професійно значущі якості юриста. Головні чинники професійної придатності та психограми працівників правоохоронних органів:

- конвенційність, розвинута правосвідомість; високий рівень соціалізації; позитивне ставлення до дотримання морально-правових норм;

- пізнавальна активність, розвинутий інтелект, гнучке та творче мислення; висока розумова працездатність, аналітичний склад розуму, прогностичні здібності, розвинута увага та інтуїція;

- комунікативна компетентність; вміння встановлювати і підтримувати емоційні контакти з учасниками спілкування; вільне володіння вербальними і невербальними засобами спілкування; гнучкість, адаптивність комунікативної поведінки; адекватна самооцінка, розвинутий самоконтроль;

- організаторські якості юриста; активність, ініціативність, винахідливість, воля; вміння прогнозувати наслідки прийнятих рішень; самостійність, організованість, охайність в роботі;

- нервово-психічна стійкість; витривалість, висока працездатність в умовах тривалого впливу перевантажень та інших несприятливих чинників; збереження мотивації досягнення успіху; адекватне реагування на психогенні ситуації.

Професійний відбір і психологічна готовність до юридичної діяльності. Прогнозування індивідуальної успішності професійної діяльності юриста. Поняття професійної надійності. Зовнішні та внутрішні критерії професійної придатності осіб до юридичної діяльності (див. "Додаток Г").

Тема 4. Методи і прийоми психологічного впливу на об'єктів юридичної діяльності

Поняття і механізми психологічного впливу. Психологічні бар'єри (мотиваційний, інтелектуальний, емоційний, вольовий) та методи їх нейтралізації. Теорія фасцинації.

Принципи застосування психологічного впливу (принцип відповідності вимогам законодавства, принцип системної детермінації, принцип єдності пізнання і впливу).

Методи психологічного впливу на об'єктів юридичної діяльності при позиції співробітництва і при позиції конфронтації.

Психологічні методи впливу на об'єктів юридичної діяльності за М.Костицьким: метод передачі інформації, метод навіювання, метод

постановки і варіювання мисленнєвих задач, метод переконання, метод рефлексії, метод “психологічних пасток”.

РОЗДІЛ II.

ПРАВОВА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Головні проблеми правової психології

Поняття правової психології, її головні проблеми.

Правова культура і поведінка. Соціалізація особистості як основа соціально адаптованої поведінки. Стадії (дотрудова, трудова, післятрудова), сфери (діяльність, спілкування, самосвідомість) та сторони (змістовна, функціональна) соціалізації. Правова соціалізація як включення в ціннісно-нормативну систему особистості тих цінностей, що оберігаються правом. Проблематика сучасного процесу правової соціалізації. Процеси десоціалізації та ресоціалізації.

Правосвідомість. Види правосвідомості (суспільна, групова, індивідуальна). Сторони правосвідомості (пізнавальна, оціночна, регулятивна).

Право як чинник соціальної регуляції. Проблеми правової переорієнтації в перехідному періоді розвитку суспільства.

РОЗДІЛ III.

ПСИХОЛОГІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Тема 1. Психологічні аспекти цивільно-правового регулювання і цивільного судочинства

Психологія взаємодії людей у сфері цивільно-правової регуляції. Цивільне право як чинник організації соціальних відносин.

Психологічні аспекти цивільного процесу. Психологічні аспекти підготовки цивільних справ до судового розгляду. Структура професійної діяльності судді при підготовці справ до розгляду. Психологічні аспекти організації судового засідання і судового ритуалу. Психологія міжособистісної взаємодії в цивільному процесі. Психологічні особливості діяльності адвоката і прокурора в цивільному процесі. Проблема справедливості судових рішень.

Психологічні аспекти діяльності господарського суду. Функції, види та завдання господарського суду. Типологія переговорів у суді (переговори для досягнення нової угоди, переговори для досягнення перерозподільної угоди, переговори для продовження раніше досягнутої домовленості, переговори з метою нормалізації відносин).

Позиції сторін при переговорах (співробітництво, конфронтація або конфлікт). Стратегії поведінки людей в ситуації конфлікту (суперництво, співробітництво, компроміс, уникання, пристосування).

Етапи переговорів у цивільному процесі (етап взаємного уточнення позицій та інтересів сторін, етап внесення пропозицій, етап узгодження пропозицій і визначення загального контуру можливої угоди).

Тактичні прийоми, що використовуються сторонами при переговорах (відхід, очікування, вияв згоди або незгоди, висунення вимог в останню хвилину, подвійне тлумачення, випереджувальна аргументація та інші). Психологічне забезпечення ефективності переговорів.

РОЗДІЛ ІУ.

ПСИХОЛОГІЯ КАРНОГО СУДОЧИНСТВА

Тема 1. Психологічні особливості діяльності по розкриттю злочинів

Психологічні особливості оперативно-розшукової діяльності (конспіративний характер діяльності, відсутність колективної праці та делегування повноважень, активна протидія злочинного середовища, “усічений” характер діяльності тощо).

Психологічне напруження як постійний супроводжуючий чинник оперативно-розшукової діяльності. Рівні психологічного напруження (оптимальне, надмірне, недостатнє). Зовнішні чинники, що породжують напруження (постійні: необхідність дотримуватись вимог конспірації; періодичні: відсутність нормативної врегульованості діяльності; короточасні: циклічний характер діяльності, при якому напруження зростає перед виконанням завдання і знижується до моменту його завершення).

Професійно значущі якості оперативного працівника: професійна спостережливість, високий рівень розвитку комунікативних здібностей, розвинута професійна пам'ять, розвинуте, гнучке мислення, емоційна і психофізична стійкість до праці в екстремальних умовах; здатність до саморегуляції, самоконтролю, вольові якості тощо.

Використання психологічних знань в процесі розкриття злочинів. Психологічна консультація та залучення штатного фахівця-психолога як форми використання психологічних знань при розкритті злочинів. Головні питання, з приводу яких надається психологічна консультація. Особливості діяльності штатного фахівця-психолога (психологічна допомога юристам, психотерапія, психокорекція, а також залучення психолога до різних процесуальних дій: огляд місця події, проведення обшуку, пред'явлення для впізнання, допит, слідчий експеримент).

Тема 2. Психологія професійних дій слідчого

Психологічні особливості діяльності слідчого. Професіограма і психограма слідчого (див. “Додаток І”).

Психологія огляду місця події. Місце події як джерело інформації про психологічні особливості злочинця. Сліди злочину (матеріальні та ідеальні; сліди на місці події, сліди на потерпілому, сліди на злочинцю, психічні сліди).

Інсценування на місці злочину, методи їх розпізнання. Встановлення за матеріальними слідами структури злочинної поведінки, суб'єктивної сторони злочину, психологічних особливостей злочинця.

Особливості психічної діяльності слідчого при огляді місця події. Психологічні прийоми, що підвищують результативність і якість слідчого огляду.

Види версій слідства (загальні та часткові, первинні та наступні, специфічні та типові). Етапи моделювання версій.

Психологія проведення обшуку. Психологічні особливості пошукової діяльності слідчого під час обшуку. Пошукова домінанта. Психологічні прийоми активізації мисленнєвої діяльності слідчого і нейтралізації впливу негативних чинників на його психіку під час обшуку.

Психологічні особливості особи, яку обшуковують. Психологічні чинники, що впливають на вибір способів приховування об'єктів. Аналіз поведінки обшукуваної особи. Методи перевірки її мимовільних реакцій. Тактики поведінки особи, в якій проводять обшук.

Психологія пред'явлення для впізнання. Психологічні особливості сприймання людини. Етапи впізнавального процесу (етап попереднього сприймання об'єкта майбутнім суб'єктом впізнання; етап співставлення запропонованих об'єктів з образом, закріпленим у пам'яті людини, яка впізнає; етап оцінки результатів впізнання слідчим чи судом). Чинники, що впливають на засвоєння перцептивного образу об'єкта. Види впізнання (симультанне і сукцесивне). Психологічна природа помилок, що допускаються при впізнанні.

Психологічні особливості проведення слідчого експерименту. Види слідчих експериментів. Перевірка психологічних особливостей, властивостей особистості, її здібностей, умінь і навичок. Перевірка свідчень на місці події як спосіб активізації пам'яті учасників кримінального процесу. Підстави для проведення перевірки свідчень на місці події.

Тема 3. Психологія допиту

Загальні соціально-психологічні умови проведення допиту. Етапи проведення допиту (підготовчий, власне допит, заключний). Методи збору слідчим інформації про допитуваного. Психологічні прийоми організації та проведення допиту (способи виклику на допит, просторова організація спілкування під час допиту).

Психологічні особливості допиту в неконфліктній ситуації. Поняття психологічного контакту при допиті. Закономірності отримання, опрацювання і процесуального закріплення інформації слідчим. Види і прийоми допиту в неконфліктній ситуації. Види питань (доповнюючі, уточнюючі, нагадуючі), особливості їх впливу на психіку допитуваного. Прийоми активізації пам'яті допитуваного під час допиту.

Психологічні особливості допиту потерпілого. Вплив психічного стану потерпілого на його показання. Мотиви неправдивих показань потерпілого.

Психологічні особливості допиту в конфліктній ситуації. Психологічна природа міжособистісних конфліктів. Мотиви неправдивих показань. Мотиви самообмови.

Психологія лжесвідчень. Види лжесвідчень (свідчення, які повністю складаються з вимислу; свідчення, які частково містять неправдиві твердження, котрі або приховують, або доповнюють правду). Прояви вербальної поведінки при лжесвідченнях та їх психологічне пояснення і оцінка слідчим. Невербальні прояви, що свідчать про неправдиву інформацію. Прийоми і методи викриття лжесвідчень (метод розгортання обману, метод повторного допиту, методи, які створюють викривлене уявлення про обізнаність слідчого, метод постановки непрямих запитань, метод демонстрування доказів, що викривають допитуваного, методи використання позитивних якостей і “слабких” сторін допитуваного, метод групового допиту, метод допиту віч-на-віч).

Психологія допиту віч-на-віч. Характерні особливості допиту віч-на-віч. Просторова організація учасників допиту. Використання характерологічних особливостей особистості допитуваних під час допиту. Прогнозування наслідків допиту віч-на-віч.

Психологічні особливості допиту неповнолітніх. Процесуальні правила допиту неповнолітніх. Підготовка до допиту неповнолітніх та врахування на допиті вікових особливостей дітей. Продуктивність давання показань неповнолітніми (див. “Додаток II”).

РОЗДІЛ У.

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Тема 1. Роль та місце судово-психологічної експертизи в юридичній практиці

Об’єкт, предмет та особливості судово-психологічної експертизи. Підстави для її призначення. Межі компетенції судово-психологічної експертизи. Загальна характеристика етапів проведення судово-психологічної експертизи.

Головні види судово-психологічної експертизи: експертиза неповнолітніх, експертиза особистісних властивостей та головних мотивів поведінки, закріплених у життєдіяльності суб’єкта, експертиза особливих емоційних станів, включаючи фізіологічний афект. Головні питання, що виносяться слідчим чи судом по кожному з видів судово-психологічної експертизи.

Види та особливості проведення комплексних судово-психологічних експертиз (психолого-психіатрична, психолого-технічна, медико-психологічна, психолінгвістична, психолого-педагогічна тощо). Підстави для призначення комплексних судово-психологічних експертиз.

Призначення експерта. Професійні та психологічні якості експерта. Права і обов’язки експерта. Висновок експерта: його форма і зміст. Вступна,

дослідницька і підсумкова частини висновків судово-психологічної експертизи (див. “Додаток III”).

Оцінка і використання висновку судово-психологічної експертизи слідчим, судом.

Тема 2. Судово-психологічна експертиза в кримінальному процесі

Зв'язок судово-психологічної експертизи з психологічними науками. Діагностика в судово-психологічній експертизі.

Типові випадки обов'язкового призначення судово-психологічної експертизи в кримінальному процесі (експертиза з приводу розумової відсталості неповнолітнього звинувачуваного; експертиза, пов'язана із встановленням здатності особи правильно сприймати важливі для справи обставини і правильно свідчити про них; експертиза у справах про статеві злочини; експертиза з приводу наявності чи відсутності афекту).

Факультативні (необов'язкові) приводи призначення судово-психологічної експертизи в кримінальному процесі. Експертиза для встановлення авторства письмового документу за психологічними особливостями. Основи графології. Експертиза для встановлення непатологічного психічного стану особи, що схилиє до самогубства. Основи суїцидології. Експертиза при розслідуванні пригод, пов'язаних з використанням техніки.

Афект: його психологічна суть і кримінологічне значення. Види (фізіологічний, патологічний, аномальний) та характеристика афектів. Психологічна характеристика стадій афекту (підготовча стадія, стадія афективного вибуху і стадія виснаження). Головні аспекти вивчення афекту при проведенні судово-психологічної експертизи (особливості самої ситуації злочину, включаючи особливості поведінки підекспертного в період афективного вибуху і після нього; загальні особливості особистості підекспертного, його індивідуально-психологічні та соціально-психологічні якості; особливості психофізіологічного стану підекспертного до моменту і в період перебігу безпосереднього емоційного реагування).

Тема 3. Судово-психологічна експертиза в цивільному процесі

Компетенція судово-психологічної експертизи в цивільному процесі.

Етапи і методи судово-психологічної експертизи в цивільному процесі.

Типові випадки призначення судово-психологічної експертизи в цивільному процесі: експертиза у справах про визнання угод недійсними, підписання яких пов'язане з пороками волі; експертиза у справах про право на виховання дітей та інших справах, пов'язаних із особистими сімейними стосунками; експертиза у справах про нанесення шкоди особою, не здатною розуміти значення своїх дій або керувати ними, у справах про відшкодування збитків тощо.

Допит експерта в суді.

Проблема відповідальності експерта.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ “ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ”

ПРОГРАМА КУРСУ	Всього годин	К-сть годин за видами занять		
		лекції	семінар.	екзамен
Розділ I. Вступ до юридичної психології	4	2	2	
Тема 1. Юридична психологія в системі наукового знання				
Тема 2. Історія розвитку юридичної психології	4	2	2	
Тема 3. Психологія юридичної діяльності	6	4	2	
Тема 4. Методи і прийоми психологічного впливу на об’єктів юридичної діяльності	4	2	2	
Розділ II. Правова психологія				
Тема 1. Головні проблеми правової психології	4	2	2	
Розділ III. Психологія цивільного судочинства				
Тема 1. Психологічні аспекти цивільно-правового регулювання і цивільного судочинства	4	2	2	
Розділ IV. Психологія карного судочинства				
Тема 1. Психологічні особливості діяльності по розкриттю злочинів	4	2	2	
Тема 2. Психологія професійних дій слідчого	6	4	2	
Тема 3. Психологія допиту	6	4	2	
Розділ V. Судово-психологічна експертиза				
Тема 1. Роль та місце судово-психологічної експертизи в юридичній практиці	4	2	2	
Тема 2. Судово-психологічна експертиза в кримінальному процесі	4	2	2	
Тема 3. Судово-психологічна експертиза в цивільному процесі	4	2	2	
ВСЬОГО:	54	30	24	екзамен

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1

ТЕМА: ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В СИСТЕМІ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

ПЛАН

1. Юриспруденція і психологія: проблема взаємодії.
2. Головні напрями юридичної психології.
3. Структура юридичної психології, її принципи та категорії.
4. Зв'язок юридичної психології з іншими науками.
5. Методологія юридичної психології.
6. Історичний розвиток юридичної психології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев В.Л. Юридическая психология.-СПб.,2000.
2. Юридична психологія: Підручник / За заг.ред. Я.Ю.Кондратьєва.- К.,1999.
3. Коновалова В.Е. Правовая психология.-Харьков,1997.
4. Костицкий М.В. Введение в юридическую психологию.-К.,1990.
5. Мостовая И.М. Юридическая психология.-К.,1999.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ КОНСПЕКТУВАННЯ

1. Ратинов А.Р. Методологические вопросы юридической психологии // Психол. ж-л,1983.-Т.4.-№4.
2. Столяренко А.М. Проблемы и пути развития юридической психологии // Психол. ж-л,1988.-Т.9.-№5.
3. Исаев И.А. Из истории юридической психологии в России // Психол.ж-л, 1986.-Т.7.-№4.

Семінарське заняття № 2
ТЕМА: ПСИХОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПЛАН

1. Загальна характеристика юридичної діяльності.
2. Головні компоненти структури юридичної діяльності.
3. Профілактична та посвідчувальна діяльність як допоміжні види юридичної діяльності.
4. Психологічні особливості юридичної діяльності.
5. Головні категорії загальної та соціальної психології у використанні суб'єктами юридичної діяльності.
6. Психологічна оцінка придатності людини до юридичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев В.Л. Юридическая психология.-СПб.,2000.
2. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии.-М.,1996.
3. Романов В.В. Юридическая психология.-М.,2000.
4. Кулагин Б.В. Основы профессиональной психодиагностики.-М., 1984.
5. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология.-М.,1995.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ КОНСПЕКТУВАННЯ

1. Романов В., Кроз М. Психологическая оценка при профессиональном отборе кадров для прокуратуры // Вопросы психологии,1994.- № 3.
2. Звоников В., Пономаренко В. и др. К вопросу о психологическом отборе профессионалов // Психол. ж-л, 1988.-Т.9.-№3.

САМОСТІЙНА ДОМАШНЯ РОБОТА:

Скласти професіограму одного із суб'єктів юридичної діяльності (за вибором студента).

Семінарське заняття № 3

ТЕМА: ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ОБ'ЄКТІВ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПЛАН

1. Поняття психологічного впливу та його механізмів.
2. Принципи застосування психологічного впливу.
3. Психологічні бар'єри та методи їх подолання.
4. Класифікація та характеристика методів впливу на об'єктів юридичної діяльності (за М.Костицьким).
5. Методи впливу на мотиваційну, інтелектуальну та емоційно-вольову сфери особистості при позиції співробітництва чи конфронтації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юридична психологія: Підручник / За заг.ред. Я.Ю.Кондратьєва.- К.,1999.
2. Костицкий М.В. Психологические методы в борьбе с правонарушителями.-К.,1981.
3. Костицкий М.В. Введение в юридическую психологию: методологические и теоретические проблемы.-К.,1990.
4. Теоретические и прикладные исследования психологического воздействия.-Иваново,1982.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ КОНСПЕКТУВАННЯ

1. Пушков В.Г. Специфика психологического воздействия в следственной практике // Психол.ж-л,1997.-Т.18.-№1.

Семінарське заняття № 4

ТЕМА: ГОЛОВНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ПЛАН

- 1 . Поняття правової психології.
- 2 . Актуальні завдання правової психології.
- 3 . Правова соціалізація, правосвідомість і законслухняна поведінка: зміст і співвідношення понять.
- 4 . Психологічні аспекти цивільного судочинства.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 . Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии.-М.,1996.
- 2 . Кудрявцев В.Н. Закон, поступок, ответственность.-М., 1986.
- 3 . Жалинский А.Э. Социально-правовое мышление: проблемы борьбы с преступностью.-М.,1989.
- 4 . Кудрявцев В.Н., Казимирчук В.П. Современная социология права.-М.,1995.
- 5 . Коновалова В.О. Правова психологія.-Харків,1996.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ КОНСПЕКТУВАННЯ

- 1 . Ратинов А.Р. Актуальные задачи психологии права // Психол. ж-л, 1987.-Т.8.-№1.
- 2 . Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии.-М., 1996.-С.263-269.

Семінарське заняття № 5

ТЕМА: ПСИХОЛОГІЯ КАРНОГО СУДОЧИНСТВА ПЛАН

- 1 . Психологічні особливості діяльності по розкриттю злочинів.
- 2 . Психологічне напруження як супроводжуючий чинник діяльності по розкриттю злочинів.
- 3 . Професіограма суб'єктів оперативно-розшукової діяльності.
- 4 . Психологічна консультація та участь фахівця-психолога в діяльності по розкриттю злочинів.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 . Васильев В.Л. Юридическая психология.-СПб.,2000.
- 2 . Юридична психологія: Підручник / За заг.ред. Я.Ю.Кондратьєва. К.,1999.
- 3 . Жалинский А. Основы профессиональной деятельности юриста.- Смоленск,1995.
- 4 . Чуфаровский Ю.В. Психология в оперативно-розыскной деятельности.- М.,1996.
- 5 . Мостовая И.М. Юридическая психология.-К.,1999.
- 6 . Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология.-М.,1995.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ КОНСПЕКТУВАННЯ

1. Коченов М.М., Ефимова Н.И. и др. Цели, содержание и приемы изучения следователем психологии обвиняемого // Юридическая психология: Хрестоматия.-СПб., 2001.-С.205-236.

Семинарське заняття № 6-7

ТЕМА: ПСИХОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДІЙ СЛІДЧОГО

ПЛАН

1. Психологія огляду місця події.
2. Види версій слідства та етапи їх моделювання.
3. Психологія проведення обшуку.
4. Психологія пред'явлення для впізнання.
5. Види слідчих експериментів та психологічні особливості їх проведення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев В.Л. Юридическая психология.-СПб.,2000.
2. Еникеев М.И. Основны общей и юридической психологии.-М. ,1996.
3. Юридична психологія: Підручник / За заг.ред. Я.Ю.Кондратьєва.-К.,1999.
4. Мостовая И.М. Юридическая психология.-К.,1999.
5. Дулов А.В. Основы психологического анализа на предварительном следствии.-М.,1973.
6. Образцов В.А. Выявление и изобличение преступника.-М. ,1997.
7. Бедь В.В. Юридична психологія: Навчальний посібник.-Львів,2003.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ КОНСПЕКТУВАННЯ

1. Глазырин Ф.В. Следственные действия // Юридическая психология: Хрестоматия.-СПб.,2001.-С.270-315.

Семінарське заняття № 8

ТЕМА: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ

ПЛАН

1. Загальне психологічне забезпечення процедури проведення допиту.
2. Психологічні особливості допиту в неконфліктній ситуації.
3. Психологічні особливості допиту в конфліктній ситуації.
4. Психологія лжесвідчень.
5. Психологія допиту віч-на-віч.
6. Психологічні особливості допиту неповнолітніх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев В.Л. Юридическая психология.-СПб.,2000.
2. Юридична психологія: Підручник / За ред. Я.Ю.Кондратьєва.- К.,1999.
3. Романов В.В. Юридическая психология.-М.,2000.
4. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии.-М.,1996.
5. Экман П. Психология лжи.-СПб.,2000.
6. Пиз А. Язык телодвижений.-СПб.,2000.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ КОНСПЕКТУВАННЯ

1. Коченов М.М., Осипова Н.Р. Психология допроса малолетних свидетелей // Юридическая психология: Хрестоматия.-СПб.,2001.-С.374-409.

Семінарське заняття № 9

ТЕМА: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

ПЛАН

1. Об'єкт, предмет та особливості судово-психологічної експертизи.
2. Проблема компетенції судово-психологічної експертизи.
3. Етапи проведення судово-психологічної експертизи. Висновок експерта.
4. Головні види судово-психологічної експертизи: загальна характеристика.
5. Комплексні судово-психологічні експертизи: особливості призначення та проведення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильев В.Л. Юридическая психология.-СПб.,2000.
2. Юридична психологія: Підручник / За заг.ред. Я.Ю.Кондратьєва.-К.,1999.
3. Костицкий М.В. Судебно-психологическая экспертиза.-К.,1987.
4. Кудрявцев И.А. Судебная психолого-психиатрическая экспертиза.-М.,1989.
5. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии.-М.,1996.
6. Романов В.В. Юридическая психология.-М.,2000.
7. Ситковская О.Д., Коньшева Л.П., Коченов М.М. Новые направления судебно-психологической экспертизы.-М.,2000.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ КОНСПЕКТУВАННЯ

1. Алексеева Л.В. Взаимоотношение психологии и уголовного права в аспекте экспертологии // Психол. ж-л, 2002, № 6.-С.60-71.
2. Печерникова Т.П., Гульдман В.В. Актуальные вопросы комплексной психолого-психиатрической экспертизы // Психол. ж-л, 1985, № 1.-С.96-104.

Семінарське заняття № 10

ТЕМА: СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В ЦИВІЛЬНОМУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСАХ

ПЛАН

1. **Компетенція судово-психологічної експертизи в цивільному судочинстві.**
2. Методи судово-психологічної експертизи в цивільному процесі.
3. Судово-психологічна експертиза в кримінальному процесі: компетенція та методи.
4. Психологічна суть афекту та його кримінологічне значення.
5. Організаційні питання судово-психологічної експертизи (за Я.Ю.Кондратьєвим).

ЛІТЕРАТУРА

1. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии.-М.,1996.
2. Юридична психологія: Підручник / За заг.ред. Я.Ю.Кондратьєва.-К.,1999.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология.-СПб.,2000.
4. Сафуанов Ф.С. Судебно-психологическая экспертиза в уголовном процессе.-М.,1998.
5. Нагаев В.В. Основы судебно-психологической экспертизы.-М.,2000.
6. Бедь В.В. Юридична психологія: Навчальний посібник.-Львів,2003.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ КОНСПЕКТУВАННЯ

1. Сафуанов Ф.С. Об основных категориях судебно-психологической экспертизы в уголовном процессе // Психол.ж-л, 1994, № 3.
2. Сафуанов Ф.С. Аффект: судебно-психологический экспертологический анализ // Психол.ж-л, 2001, № 3.-С.15-25.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНУ З ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

/для студентів філософського факультету спеціальності “Психологія”/

1. Юриспруденція та психологія: проблема взаємодії.
2. Предмет та завдання юридичної психології.
3. Структура та головні категорії юридичної психології.
4. Поняття юридичної психології та її головні напрямки.
5. Принципи юридичної психології.
6. Зв'язок юридичної психології з іншими науками.
7. Методологічні засади юридичної психології.
8. Характеристика методів юридичної психології.
9. Рання історія юридичної психології (описовий та порівняльно-аналітичний етапи).
10. Історичний розвиток юридичної психології в ХХ ст. (природничо-науковий та сучасний етапи).
11. Особливості розвитку вітчизняної юридичної психології.
12. Загальна психологічна характеристика юридичної діяльності.
13. Структура юридичної діяльності.
14. Сутність пізнавального аспекту в юридичній діяльності.
15. Сутність конструктивного аспекту в юридичній діяльності.
16. Сутність комунікативного аспекту в юридичній діяльності.
17. Сутність організаторського аспекту в юридичній діяльності.
18. Профілактичний та посвідчувальний аспекти в юридичній діяльності.
19. Психологічні особливості юридичної діяльності.
20. Головні категорії загальної і соціальної психологій у використанні суб'єктами юридичної діяльності.
21. Психологічна оцінка придатності людини до юридичної діяльності.
22. Поняття і механізми психологічного впливу на об'єктів юридичної діяльності.
23. Принципи застосування психологічного впливу.
24. Психологічні бар'єри та методи їх нейтралізації.
25. Методи психологічного впливу на об'єктів правоохоронної діяльності (при позиції співробітництва).
27. Методи психологічного впливу на об'єктів юридичної діяльності (при позиції конфронтації).
28. Психологічні методи впливу на об'єктів юридичної діяльності (за М.Костицьким).
29. Поняття правової психології.

- 30.Правова соціалізація.
- 31.Правосвідомість, її види та сторони.
- 32.Законослухняна поведінка та правосуб'єктність.
- 33.Психологія взаємодії людей у сфері цивільно-правового регулювання.
- 34.Психологічні аспекти цивільного процесу.
- 35.Психологія діяльності судді при підготовці справи до судового розгляду.
- 36.Психологічні аспекти організації судового засідання і судового ритуалу (при розгляді цивільних справ).
- 37.Психологічні особливості діяльності адвоката і прокурора при розгляді цивільних справ.
- 38.Проблема справедливості судових рішень (при розгляді цивільних справ).
- 39.Психологічні аспекти діяльності господарського суду.
- 40.Типологія та етапи переговорів в господарському суді.
- 41.Психологічні особливості діяльності по розкриттю злочинів.
- 42.Психологічна консультація в процесі розкриття злочинів.
- 43.Функції штатного фахівця-психолога в процесі розкриття злочинів.
- 44.Психологічні особливості діяльності слідчого.
- 45.Психологія огляду місця події.
- 46.Особливості психічної діяльності слідчого при огляді місця події.
- 47.Види версій слідства та етапи їх моделювання.
- 48.Психологічна характеристика слідів злочину.
- 49.Психологічні особливості проведення обшуку.
- 50.Психологічні особливості пред'явлення для впізнання.
- 51.Види слідчих експериментів та їх психологічна характеристика.
- 52.Психологічні особливості перевірки свідчень на місці.
- 53.Загальні соціально-психологічні умови проведення допиту.
- 54.Психологія допиту в неконфліктній ситуації.
- 55.Психологія допиту в конфліктній ситуації: загальна характеристика.
- 56.Мотиви неправдивих свідчень.
- 57.Прояви вербальної і невербальної поведінки при лжесвідченнях.
- 58.Прийоми і методи викриття лжесвідчень.
- 59.Психологічні аспекти допиту віч-на-віч.
- 60.Психологічні особливості допиту неповнолітніх.
- 61.Психологія допиту потерпілого.
- 62.Об'єкт, предмет та особливості судово-психологічної експертизи.
- 63.Головні аспекти компетентності судово-психологічної експертизи.

64. Питання, що не входять до компетенції судово-психологічної експертизи.
65. Етапи проведення судово-психологічної експертизи.
66. Оформлення результатів судово-психологічної експертизи.
Висновок експерта.
67. Види судово-психологічної експертизи: загальна характеристика.
68. Експертиза неповнолітніх.
69. Експертиза особистісних властивостей та головних мотивів поведінки.
70. Експертиза особливих емоційних станів.
71. Особливості проведення комплексних судово-психологічних експертиз.
72. Зв'язок судово-психологічної експертизи із психологічними науками.
73. Діагностика в судово-психологічній експертизі.
74. Психологічні аспекти профвідбору та психологічної готовності до юридичної діяльності.
75. Типові випадки обов'язкового призначення судово-психологічної експертизи в кримінальному процесі.
76. Факультативні приводи призначення судово-психологічної експертизи в кримінальному процесі.
77. Афект. Його психологічна суть і кримінологічне значення.
78. Види та характеристика афектів.
79. Психологічна характеристика стадій афекту.
80. Головні аспекти вивчення афекту при проведенні судово-психологічної експертизи.
81. Компетенція судово-психологічної експертизи в цивільному процесі.
82. Етапи і методи судово-психологічної експертизи в цивільному процесі.
83. Типові випадки призначення судово-психологічної експертизи в цивільному процесі.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андросюк В.Г. Психологія слідчої діяльності.-К.,1994.
2. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступника и расследования преступлений.-М.,1996.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология.-СПб.,2000.
4. Экман П. Психология лжи.-СПб.,2000.
5. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии.-М.,1996.
6. Еникеев М.И., Черных Э.А. Психология следователя.-М.,1994.
7. Еникеев М.И., Черных Э.А. Психология осмотра места происшествия.-М.,1994.
8. Еникеев М.И., Черных Э.А. Психология обыска и выемки.-М.,1994.
9. Еникеев М.И., Черных Э.А. Психология допроса.-М.,1994.
10. Жалинский А.Э. Основы профессиональной деятельности юриста.- Смоленск,1995.
11. Жалинский А.Э. Социально-правовое мышление: проблемы борьбы с преступностью.-М.,1989.
12. Зуев-Инсаров Д.М. Почерк и личность.-К.,1992.
13. Коновалова В.О. Правова психологія.-Харків ,1996.
14. Костицкий М.В. Введение в юридическую психологию: методологические и теоретические проблемы.-К.,1990.
15. Костицкий М.В. Психологические методы в борьбе с правонарушителями.-К.,1981.
16. Костицкий М.В. Судебно-психологическая экспертиза.-К.,1987.
17. Кудрявцев И.А. Судебная психолого-психиатрическая экспертиза.-М.,1989.
18. Кудрявцев И.А., Казимирчук В.П. Современная социология права.-М.,1995.
19. Мостовая И.М. Юридическая психология.-К.,1999.
20. Нагаев В.В. Основы судебно-психологической экспертизы.-М.,2000.

21. Пиз А. Язык телодвижений.-СПб.,2000.
22. Розин В.М. Психология для юристов.-М.,1997.
23. Романов В.В. Юридическая психология.-М.,2000.
24. Сафуанов Ф.С. Судебно-психологическая экспертиза в уголовном процессе.-М.,1989.
25. Ситковская О.Д., Конышева Л.П., Коченов М.М. Новые направления судебно-психологической экспертизы.-М.,2000.
26. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология.-М.,1995.
27. Чуфаровский Ю.В. Психология в оперативно-розыскной деятельности.- М.,1996.
28. Юридическая психология: Хрестоматия / Сост. и общ.ред. Т.Н.Курбатова.-СПб.,2001.
29. Юридический энциклопедический словарь.- М.,1984.
30. Юридична психологія / За заг.ред. Я.Ю.Кондратьєва.-К.,1999.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК I

Методика складання професіограм різних видів юридичної діяльності

Професіограма-це перелік і опис загальнотрудових і спеціальних умінь та навичок, необхідних для успішного виконання певної професійної діяльності.

Психограма-це опис вимог до психіки людини певної професії чи виду діяльності.

В залежності від мети використання, професіограма може бути стислою або розгорнутою. Розгорнута професіограма обов'язково включає в себе психограму, а також критерії і нормативи професійної придатності.

Отже, професіограма складається з двох частин:

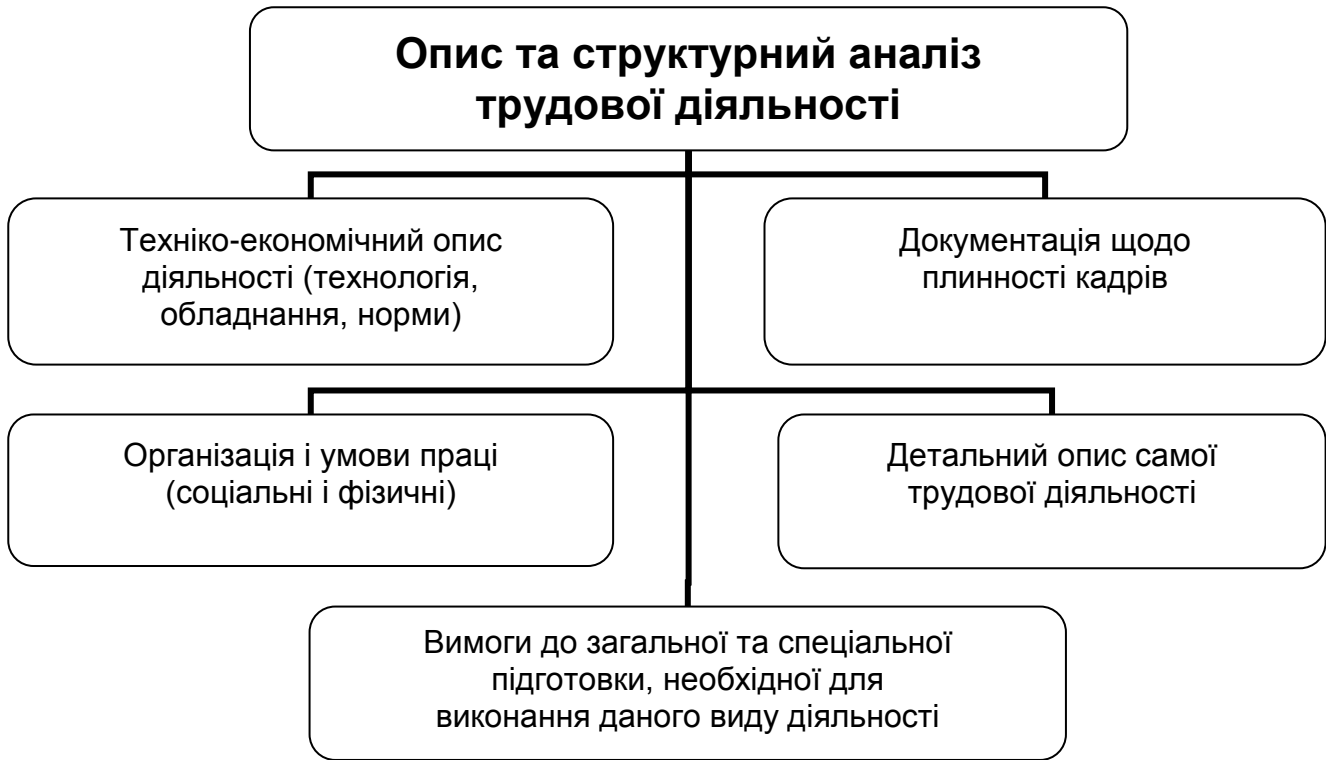
- 1) опис самої професійної діяльності;
- 2) опис вимог до людини, що нею займається (психограма).

Схему складання розгорнутої професіограми дивись на наступній сторінці.

Оскільки структура будь-якого виду юридичної діяльності включає в себе 4 головних компонента (пізнавальний, конструктивний, комунікативний, організаторський) та 2 додаткових (посвідчувальний і профілактичний), професіограми в цій сфері трудової діяльності складаються з їх обов'язковим врахуванням (схему складання короткої професіограми подано нижче).

Схема складання розгорнутої професіограми

I частина

II частина

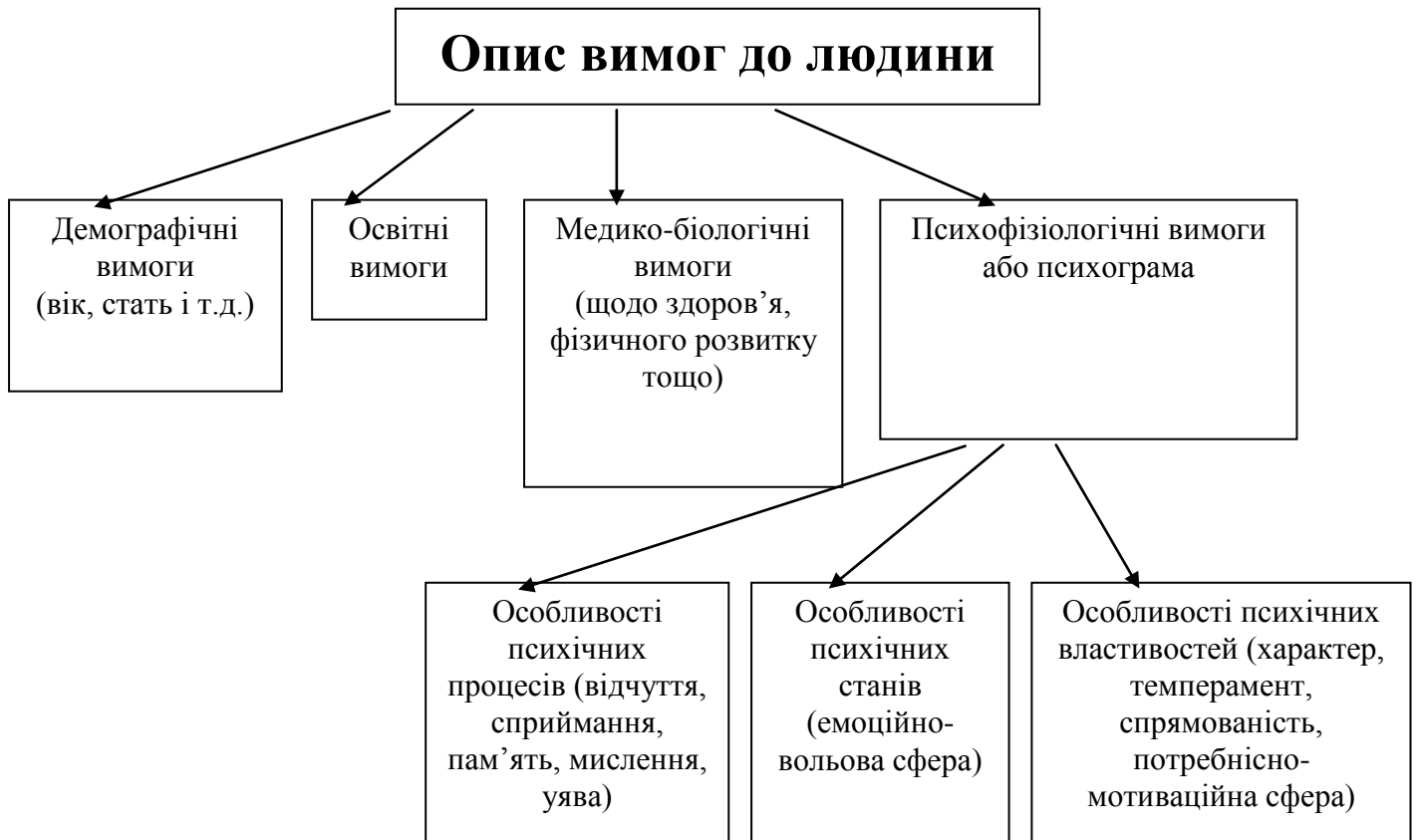

Схема складання короткої професіограми

ДОДАТОК II

Схема вивчення особистості неповнолітнього свідка (при підготовці до допиту)*

1. Умови сімейного виховання (батьки, стосунки між ними, їх ставлення до дитини, організація вільного часу в сім'ї).
2. Інтелектуальний розвиток (рівень успішності, коло інтересів, улюблені заняття, захоплення).
3. Рівень розвитку уваги, спостережливості, допитливості; рівень адаптації до шкільного режиму.
4. Чи не вживає неповнолітній алкоголь, наркотичні засоби, чи не скоював якихось проступків.
5. Домінуючі риси характеру, рівень емоційної стійкості, наявність акцентуацій, стосунки з ровесниками, вчителями, іншими дорослими.
6. Фізичний розвиток (наявність дефектів, розладів, захворювань, їх характер і походження).
7. Стан, в якому знаходилась дитина на момент злочину, чи брала вона сама участь у ньому, з чим це було пов'язано.
8. Чим займався неповнолітній, як проводив час після події, що сталася; з ким спілкувався в цей період.
9. З ким ділився враженнями про подію, що саме розповідав.
10. Чи обговорювали дорослі (батьки) в присутності дитини подію, що сталася.

* Див.: Романов В.В. Юридическая психология.-М.,2000.-С.435-436.

ДОДАТОК III

Методика оформлення результатів судово-психологічної експертизи

Підсумковим результатом діяльності експерта (чи у цивільному, чи у кримінальному процесі) є документ, що називається “Висновок судово-психологічної експертизи”. Він має доказову вагу, складається з трьох частин (вступної, описової та підсумкової) і оформляється з дотриманням відповідних норм.

У вступній частині вказується вид експертизи, час і місце її проведення, хто призначив експертизу, питання для експерта, перелік матеріалів, що йому надаються, а також при необхідності – місце знаходження особи, що підлягає експертизі.

В описовій частині коротко вказуються обставини справи, перелік та короткий опис використаних експертом емпіричних методів дослідження, а також поширена інтерпретація його результатів.

У підсумковій частині даються відповіді на поставлені перед експертом запитання, вказується дата складання “Висновку”, який особисто підписується експертом.

Схема оформлення “Висновку” (титульна сторінка)

<u>Назва установи, де працює експерт</u>	
Адреса установи	Контактний телефон
ВИСНОВОК СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ по справі (повна назва справи) від “_” _____ 200_р.	
Підстава проведення експертизи : _____ (постанова слідчого, ухвала суду)	
Місце проведення: _____	
Час проведення: _____	
Експерт: (повні дані) _____	
Питання, які підлягають вирішенню при експертизі:	
1. _____	
2. _____ і т.д.	
Перелік матеріалів, (що надаються експерту для ознайомлення):	

Підписано до друку 18.09.2003 р. Формат 60x84/16.
Папір ксероксний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,85. Тираж 300. Зам. 128.

Друкарня видавництва “Плай” Прикарпатського університету
імені Василя Стефаника
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел. 59-60-51

